

Latvijas Universitāte
Filozofijas un socioloģijas institūts

Bezvarīgo vara: Masariks, Patočka, Havelš

Kolektīvā monogrāfija

Sastādītāji Nadežda Pazuhina, Pavels Štolls, Igors Šuvajevs

Rīga 2018

Bezvarīgo vara: Masariks, Patočka, Havel.
Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 2018, 382 lpp.

Moc bezmocných: Masaryk, Patočka, Havel.
Rīga: Filozofický a sociologický ústav Lotyšské univerzity, 2018, 382 s.

Power of the Powerless: Masaryk, Patočka, Havel.
Rīga: Institute of Philosophy and Sociology, University of Latvia, 2018, 382 p.

Kolektīvā monogrāfija apspriesta un rekomendēta publicēšanai LU Filozofijas un socioloģijas institūta Zinātniskās padomes sēdē 2018. gada 20. septembrī un LU Humanitāro zinātņu padomes sēdē 2018. gada 20. novembrī.

Zinātniskie recenzenti:

Dr. phil. Ineta Kivle
Doc. PhDr. Luboš Švec (Luboš Švec), CSc.
Dr. phil. Raivis Bičevskis

Grāmatas tapšanu finansiāli atbalstījuši:

Čehijas Republikas vēstniecība

FILOZOFICKÁ FAKULTA
Univerzita Karlova

Prāgas Kārļa universitāte projekta
„Progress Q13 – SASKARSMES VIETAS:
STRATĒĢISKIE REĢIŅI STARP EIROPU,
ZIEMEĻĀFRĪKU UN ĀZIJU” ietvaros

Latvijas Republikas vēstniecība
Čehijas Republikā

Prof. PhDr. Václav Bělohradský, Ph.D.

Čehu–latviešu
biedrība

Vāka un grāmatas
iekārtojuma dizains Māris Kūlis
Literārā redaktore Arta Jāne

ISBN 978-9934-506-57-4

© Václav Havel – heir c/o DILIA, 2018
© Jan Patočka Archives, Prague
© Tekstu autori
© Latvijas Universitāte, LU Filozofijas
un socioloģijas institūts, 2018

Saturs

<i>Vaira Viķe-Freiberga.</i> Ievadvārds. „Bezvarīgo vara: Masariks, Patočka, Havels”	7
<i>Nadežda Pazuhina.</i> Ievads	11

I. MASARIKS UN MŪSDIENAS

<i>Petrs Bednaržiks</i> Masariks un ebreji	19
<i>Kristīne Ante</i> Profesors Masariks pret antisemitisma izpausmēm čehu sabiedrībā: hiltneriāde (1899–1900)	27
<i>Zdenko Maršāleks</i> Masariks kā armijas un pretestības simbols	43
<i>Helena Noskova</i> Krievu emigrācija čehu zemēs 20. un 21. gadsimtā	57
<i>Nadežda Pazuhina</i> Kultūras atmiņas arhivēšanas pieredze: „Krievu akcijas” atbalsis Latvijā	67
<i>Dauids Kovaržiks</i> Vācu minoritāte čehu zemēs no 1945. gada līdz mūsdienām	81

II. HAVELA MANTOJUMS

<i>Ivans Milošs Havels</i> Sarunas pār cietuma sienu	95
<i>Maija Kūle</i> Vāclavs Havels – neparasts filsofs	101
<i>Ivars Ījabs</i> Konformisma fenomenoloģija: atceroties Havela sīktirgotāju	119
<i>Vāclavs Belohradskis</i> Postdemokrātija: Vāclava Havela politiskais mantojums	131

<i>Andris Šuvajevs</i>	
Bezvarīgo ekonomika	141
<i>Anne Sauka</i>	
Bezvarīgo varas prakses	153
<i>Igors Šuvajevs</i>	
Bezvarīgie un biopolitika	163
<i>Māra Kiope</i>	
Nebūtības formas pārmīcīšana: Vāclavs Havels par bezvarīgo varu	173
<i>Pavels Štolls</i>	
Vāclava Havela daiļrades recepcija Latvijā	189
<i>Mārtiņš Mintauris</i>	
Vāclava Havela politiskās publicistikas recepcija Latvijā 1988.–1991. gadā. Pārmaiņu laika konteksts un iespējas	205
<i>Mihals Škrabals</i>	
„ <i>Ra ko butu d dekotu ely trebomu emusohē</i> ”: dažas valodnieka pārdomas par valodas varu un varas valodu	217
III. MASARIKS, PATOČKA, HAVELS	
<i>Tomāšs Gariks Masariks</i>	
Pasaules revolūcija. Demokrātija	225
<i>Jans Patočka</i>	
Eiropa un pēc-Eiropa	229
<i>Vāclavs Havels</i>	
Bezvarīgo vara	293
Summary	365
Résumé	371

Nadežda Pazuhina

Summary

Power of the Powerless: Masaryk, Patočka, Havel

The present book “Power of the Powerless: Masaryk, Patočka, Havel” contains a part of research presented at the conference bearing the same title in Riga on October 24–25, 2017 under the patronship of Professor Vaira Viķe-Freiberga, President of Latvia (1999–2007). The title of the book echoes Havel’s essay “Power of the Powerless” (1987) and opens up a thematic field for discussion and reflection concentrating on relations of individuals and power structures within democratic and non-democratic set-up. It also focuses on the realization of power within any society consisting of individuals destined to live together and entertaining different views, beliefs, national consciousnesses and languages. The protagonists mentioned in the title of the book are personalities well known outside Czech Republic, whose life stories are closely entwined with the historical and ideological collisions of the 20th century. These people are united not only in a political way, each of them having contributed to the political processes, but also by representing free thought and independence of mind, thus making them of paramount interest for the readers today. The book includes some of the programmatic texts for the first time published in Latvian. It may be considered as a system of coordinates of the metaphors for the whole volume consisting of research results of the investigations of many scholars of Latvia and the Czech Republic – historians, philosophers, anthropologists, philologists. In reviewing the hundred-years long historical development

of Latvia and the Czech Republic (also of Slovakia) it is worth keeping in mind those items that allow to critically evaluate the political processes in local and also in a wider geopolitical context, thus fostering the formation of autonomous, authentic view of the past. And of the future.

Vaira Viķe-Freiberga commences the monography in an emotional tone chamber. She writes about her personal memories of the crushed hopes of the Prague Spring and highly appreciates T. G. Masaryk, J. Patočka and V. Havel's life course and intellectual achievement which promoted the efforts of seeking national independence and the defence of individual, internal freedom.

Part One of the book – “Masaryk and the Present Time” – consists of research into the historical dimension, reflecting the experience of the marginalized social groups at various periods of the 20th century history. The authors are concerned with the conflict between the powerless and the power structures and also the majority view, becoming both victims and signs of the crimes of the powers-that-be. Thus these groups acquired if not the moral power then a fleeting vindication of their moral stance. The book is introduced by two essays dealing with the problem of anti-Semitism in the newly-established Czechoslovakia. This problem is tied up with the activities of the first President of Czechoslovakia Tomáš Garrigue Masaryk. On the bases of the Hilsner affair Czech historian Petr Bednařík analyses the juridical situation of the Jewish community in Czechoslovakia within the context of Masaryk's foreign policy. Latvian historian Kristīne Ante utilizes the historically intriguing problematic to follow up the specificity of the juridical status in the Austro-Hungarian Empire including Czechoslovakia during the inter-war period. She touches also on the relations between other nationalities and the Jewish community and on Masaryk's role in the struggle against anti-Semitism. The “President Liberator” figure of Masaryk influenced the political discourse during the inter-war period in Czechoslovakia and became part of the national-patriotic myth-formation. Czech historian Zdenko Maršálek writes about Masaryk's contribution to the formation of the Czech national army and mythologizes his image created in the thirties, during World War II and respective repercussions in the nineties.

Two essays are dealing with the role of the President of Czechoslovakia in formation of the “white” Russian emigration in the twenties. Czech

historian Helena Nosková offers a panoramic view of the Russian émigré community by analysing Masaryk's strategic initiatives in "Russian action". The governmental support of education of the Russian emigrants fostered the formation of a unique academic climate in Prague and it also contributed to the self-organizing efforts of the Russian and the Ukrainian émigrés, and ensured good cooperation with the governmental institutions. The article also touches upon the ties between the descendants of the Russian émigrés and the younger generation of Russian emigrants today. Latvian historian Nadežda Pazuhina investigates the importance of the formation of the "cultural archive" in the context of "Russian Action" in both metaphorical and institutionalized sense whereby Russian emigrants in Prague founded "the Russian cross-border historical archive" and maintained a wide network of archive agents in countries where Russians lived, including Latvia. This part of the volume is crowned with an investigation by Czech historian David Kovařík concerning the German population that remained in Czechoslovakia after World War II avoiding mandatory order of displacement, thus becoming a minority without appropriate rights. The author exposes the double standards of the communist regime by analysing the legal status of this minority within the context of anti-German sentiments and the propaganda of the ideas of internationalism.

Part Two of the book – "Havel's Legacy" - concentrates attention on the intellectual and political heritage of Václav Havel that is closely connected with the name of his teacher philosopher Jan Patočka. Another student of the well-known Czech phenomenologist is Václav Bělohradský whose essay on Havel's political heritage forms the polemical kernel of the text. Important aspects of the period discussed are the events of the year 1968 (The fiftieth anniversary of the invasion of Czechoslovakia by USSR and Warsaw Pact armies was commemorated in Europe on August 21, 2018) that resonated also in Latvia.

The volume contains reflections of Havel's brother Ivan M. Havel who speaks about intellectual isles within the set-up of totalitarian regimes. His reminiscences about the informal discussions at home atmosphere recall similar experiences of the Latvian intellectuals in those days. I. M. Havel's description of his correspondence with the imprisoned brother clearly reveals the capacity of a philosophical mind to stay within the freedom zone

even in the situation of a physical and ideological yoke. This idea prompts the author to call for a new generation of dissenting spirits to uphold the democratic set-up. V. Havel's "Letters to Olga" have prompted Latvian philosopher Maija Kūle to attempt to portray Havel's philosophical image. M. Kūle delineates Havel's philosophical manner of thought within a wider philosophical context by accentuating the formation of his philosophical views on the crossroads of phenomenology and existentialism. The author underscores Havel's attempts to foster the development of the free Czech nation by way of self-critical reflection and moral responsibility. The theme of moral responsibility in the works of V. Havel is the central issue of an essay by Latvian philosopher and political scientist Ivars Ījabs. By drawing parallels with Joseph Brodsky's non-compliant stand with regard to human moral nature, the author attends to the problem of conformism as reflected in Havel's texts – the problem that is ever-so topical even today. The author proposes that political regimes produce only a frame for the people to follow imperative norms that are more effective in guarding against stresses and phobia than moral action.

Czech philosopher and sociologist Václav Bělohradský presents a critical assessment of Havel's activities by making a distinction between the inspiring aspect of the dissident political culture and the misconceived one – that of anti-communist political culture. The author finds the assignment of priority to one political institution based on its alleged moral superiority, a problematic stance. By commenting on Havel's notion concerning the development of the political system in the direction of consumer society, Bělohradský draws attention to several factors that have led to disillusionment in the democratic values today.

Latvian social anthropologist Andris Šuvajevs turns to the Latvian experience by suggesting typological similarities between Havel's posttotalitarian regime and the contemporaneous market totalitarianism. Havel's criticism of anti-communist nomenclature has become topical today within the context of a neo-liberal ideology that legitimises the monopoly of market structures throughout society. Attempts to re-establish social relations in the face of dominating impersonal capitalistic structures becomes a morally responsible action, thus re-defining the mandate of those who are politically powerless.

Latvian philosopher Anne Sauka reflects on the power of the powerless turning attention to the manifestations of “non-power” nihilism and the “self-power” realization outside and above the structures of power, thus inflating the force of the ruling power discourse. The author reveals some aspects of the power of marginalized groups in post-soviet political space and in the Western democracies through the prism of genealogical approach.

Latvian philosopher Igors Šuvajevs characterizes powerlessness as a convenient position chosen by the powerless themselves, as an ability to conform to the existing situation. Thus the powerless may be considered not just as victims; rather – as inmates of a kind of concentration camp, bearing responsibility for the upkeep of the institution. Panopticon-type arrangements are in evidence even today through the use of digital technologies providing access to virtual self-observation instead of personal engagement in genuine self-care.

Latvian philosopher Māra Kiope is tackling the problematics of ideology as the central thrust of political systems. She accentuates Havel’s idea about ideology as a form of strengthening of artificial relations with the world and creating an illusion of artificial harmony and paralyzing the capacity for critical thinking and self-critical life apprehension. Ideology offers an opportunity to feel self-esteem while in reality lacking of the same, thus hiding from the person the reality of a dependent situation, and accepting the role of the system’s supporter.

Two articles are dealing with the reception of Havel’s literary heritage in Latvia. Czech Baltic Studies specialist Pavel Štoll discusses the translation of Havel’s works into Latvian. In characterizing the artistic principles of the politician and writer, the author touches upon the destiny of the Havel’s texts in Latvia. Latvian historian Mārtiņš Mintauris analyses the reception of Havel’s journalistic texts during the eighties-nineties and their significance for the re-establishment of the statehood. It is worth noting retrospectively that the publication of Havel’s works in Latvia are dispersed in various press publications but have not been, so far, issued in a single edition. Havel’s legacy has not undergone close theoretical scrutiny and the present volume may hopefully be the step in that direction.

Translation of Havel’s play “Vyrozumění” into Latvian has prompted Michal Škrabal to discuss the problem of word-formation in the present

political and media discourse. The author characterizes the tools of linguistic appropriation bearing upon the formation of ideological semantization and the appearance of “new language”. The author discusses the synthetic language *ptydepe* – Havel’s neologism denoting the absurd bureaucratic language, lingering on even after the collapse of the communist regime.

Translated by Jānis Vējš

Nadežda Pazuhina

Résumé

Moc bezmocných: Masaryk, Patočka, Havel

V monografii *Moc bezmocných: Masaryk, Patočka, Havel* byly částečně využity výzkumy prezentované na stejnojmenné konferenci. Konala se v Rize ve dnech 24. a 25. října 2017 a její patronkou byla prof. Dr. Vaira Viķe-Freiberga, prezidentka Lotyšské republiky (1999–2007), která rovněž zahajuje tuto monografii. Odkaz na esej Václava Havla *Moc bezmocných* (1978) v jejím názvu předznamenává tematický okruh úvah a diskusí, jimž je věnována. V centru pozornosti jsou vztahy moci a individua v demokratických a nedemokratických režimech a také mechanismy moci v každé společnosti, v níž mají své místo lidé a skupiny s odlišnými názory, vírou, národností a jazykem. Jména uvedená v názvu monografie patří jedněm z nejznámějších českých historických osobností, v jejichž biografích se odrážejí nejdůležitější politické a ideové kolize 20. století. Tyto osobnosti spojuje nejen sféra politiky, do níž každá z nich vnesla svůj závažný vklad, ale rovněž intelektuální svoboda a samostatnost myšlení, což činí jejich duchovní odkaz zajímavým a aktuálním i pro dnešního čtenáře. Do monografie jsou zařazeny také programové texty těchto autorů, v lotyštině publikované poprvé. Lze je považovat za metaforický systém koordinát pro celou monografii, obsahující statě českých a lotyšských vědců – historiků, filozofů, sociologů, antropologů a filologů. Při ohlédnutí za stoletou cestou Lotyšska a Česka (také Slovenska) je důležité si uvědomit ty mezníky, které umožňují sebekritické hodnocení sociálně politických procesů nejen v lokálním, ale i v

širším geopolitickém kontextu, a přitom si utvářet vlastní, nikoli nekriticky přejímaný pohled na minulost i na budoucnost.

Profesorka Vaira Viķe-Freiberga zahajuje monografii v emocionálním a komorním tónu. Přináší také osobní vzpomínky na zmařené naděje pražského jara a vysoce oceňuje intelektuální přínos a životní cestu T. G. Masaryka, J. Patočky a V. Havla z hlediska vybojování národní nezávislosti a hájení individuální vnitřní svobody.

První část monografie tvoří výzkumy věnované historické dimenzi „moci bezmocných“, které odrážejí zkušenost marginalizovaných sociálních skupin v různých historických obdobích 20. století. Autory zajímá konflikt bezmocných s mocí a často i s většinovou společností, to, jak se tyto skupiny dostávají do role poškozených a zároveň svědků nedostatků a zločinů moci, čímž získávají, pokud ne morální moc, pak alespoň krátkodobé morální vítězství. Tuto část otevírají dvě stati, které spojuje zkoumání problematiky antisemitismu v nově založeném Československu a s ní spojená činnost prvního československého prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka. Z Hilsnerovy aféry vychází analýza českého historika Petra Bednařika, která se zaměřuje na právní stav židovské menšiny v Československu v kontextu Masarykovy mimopolitické činnosti. Lotyšská historička Kristīne Ante využila tuto historickou událost k postižení zvláštností právního statusu židovské menšiny v Rakousko-uherské monarchii a v meziválečném Československu. Zároveň charakterizuje vztah příslušníků jiných národností k židovské diaspoře a roli Masaryka jako politického leadera v boji s moderním antisemitismem.

Masaryk jako „prezident Osloboditel“ nejen silně ovlivnil politický diskurz meziválečného Československa, ale byl také zapojen do vytváření národně vlasteneckého mýtu. Český historik Zdenko Maršálek analyzuje Masarykův politický přínos k vytvoření československé armády jako národního vojska a objasňuje mytologizaci obrazu tohoto politika ve třicátých letech, za druhé světové války a její ohlasy v devadesátých letech 20. století.

Úloha prvního československého prezidenta při institucionálním formování ruské „bílé“ emigrace ve dvacátých letech 20. století je tématem dvou statí. Česká historička Helena Nosková nastiňuje panorama života ruských emigrantů a analyzuje strategické směry Ruské pomocné akce prořazované Masarykem. Podpora vzdělání emigrantů na vládní úrovni přispěla

ke vzniku unikátního akademického prostředí v Praze a také k vlastní se-
beorganizaci ruské a ukrajinské emigrace a k její konstruktivní komuni-
kaci s československými úřady. Autorka rovněž poukazuje na vazby mezi
potomky ruských emigrantů a prostředím nové ruské emigrace po roce
2000. Lotyšská kulturní historička Nadežda Pazuhina vyzdvihuje význam
Ruské pomocné akce pro utváření „kulturního archivu“ emigrace nejen v
metaforickém smyslu, ale i v institucionální podobě, kdy ruští emigranti v
Praze založili „ruský zahraniční historický archiv“ a udržovali širokou síť
spolupracovníků v zemích, kde žili Rusové, včetně Lotyšska.

Tuto část monografie uzavírá stať českého historika Davida Kovaříka
o Němcích, kteří zůstali v Československu po druhé světové válce, kdy sice
unikli nucenému vysídlení, avšak stali se menšinou bez menšinových práv.
Autor připomíná licoměrnost komunistického režimu, když analyzuje změ-
ny právního postavení této nežádoucí menšiny v kontextu na jedné straně
tehdejších protiněmeckých nálad a na straně druhé propagace internacio-
nalistických idejí.

V centru druhé část monografie je intelektuální a politické dědictví
Václava Havla, které je přímým způsobem spojeno se jménem jeho učitele
filozofa Jana Patočky. Jiný základ tohoto významného českého fenomenologa je
náš současník Václav Bělohradský, jehož stať o Havlově politickém dědictví
tvoří polemické jádro této části monografie. Důležitým mezníkem se stává
pražské jaro a okupace Československa v roce 1968 a sametová revoluce roku
1989: obě tyto události měly značný ohlas také v Lotyšsku.

Bratr Václava Havla Ivan Miloš Havel nejprve přináší úvahy o ostrovech
intelektuální svobody v podmínkách totalitního režimu. Jeho vzpomínky
na neformální diskuse při domácích seminářích se shodují se zkušenostmi
lotyšských intelektuálů z téže doby. Stať I. M. Havla o jeho korespondenci
s uvězněným bratrem přesvědčivě ukazuje schopnost filozofujícího rozumu
uchovat si vnitřní svobodu i za podmínek fyzické a ideologické nesvobody.
Tato zkušenost vede autora k myšlence o potřebě nových disidentů i v dnešní
demokratické společnosti. *Dopisy Olze* inspirovaly lotyšskou filozofku Maiju
Kūle k vytvoření filozofického portrétu Václava Havla. Autorka nastiňuje
způsob Havlova myšlení v širším kontextu soudobé filozofie, zvláště fenome-
nologie a existencialismu. Věnuje pozornost Havlovým snahám utvářet svo-
bodný český národ na základě sebekritické reflexe a morální odpovědnosti

za své jednání. Téma morální volby v Havlově díle je také hlavním motivem stati lotyšského filozofa a politologa Ivarse Ījabse. S odvoláním na pevnou pozici Josifa Brodského ohledně morálního založení člověka zkoumá problém konformismu, který se objevuje v Havlových textech a neztrácí na aktuálnosti ani dnes. Autor vybízí k přemýšlení o tom, že politický režim často jen rámuje lidský sklon následovat imperativní normy, chránící před sociálními stresy a fobiemi mnohem efektivněji, než vlastní morální jednání.

Kritické hodnocení Havlova politického odkazu podává český filozof a sociolog Václav Bělohradský, jenž v něm rozlišuje inspirující disidentskou politickou kulturu a zavádějící antikomunistickou politickou kulturu. Autor problematizuje přisuzování nadřazené morálnosti jedné konkrétní sociálně politické instituci. Při interpretaci Havlových myšlenek o politickém systému rozvinuté konzumní společnosti V. Bělohradský poukazuje na ty faktory, které vyvolaly zklamání z demokratického zřízení v dnešní společnosti.

Most k současné situaci staví také lotyšský sociální antropolog Andris Šuvajevs, jenž v Havlových myšlenkách o (post)totalitním režimu spatřuje typologickou podobnost se současnou totalitou trhu. Havlova kritika nomenklatury komunistického režimu je aktuální v kontextu dnešní neolibérální ideologie, legitimizující monopol tržní ekonomiky. Morálně odpovědným jednáním se může stát pokus o obnovení sociálních vazeb v situaci, v níž dominují neosobní struktury kapitálu, čímž se znovu definuje zmocnění bezmocných v oblasti politiky.

Různé druhy praxe moci bezmocných reflektuje také lotyšská filozofka Anne Sauka, když se věnuje způsobům realizace moci bezmocných při projevech nihilismu „bezmoci“ a vlastní moci mimo struktury moci a nad nimi, čímž je oslabován vládnoucí diskurz. Prizmatem genealogického pohledu autorka odhaluje rysy moci marginalizovaných skupin v postsovětských zemích a v prostoru západních demokracií.

Lotyšský filozof Ivars Šuvajevs charakterizuje upevnění bezmoci jako pohodlnou pozici bezmocných, jako přizpůsobení se nezpochybnitelnému „pořádku věcí“. V bezmocných tak lze spatřovat nejen nevinné oběti, ale zároveň i vězně koncentračního tábora, v němž sami udržují pořádek. Mechanismy panoptikonu lze snadno pozorovat v dnešním světě digitálních technologií, kde virtuální sebekontrola často nepozorovatelně nahrazuje skutečnou péči o sebe sama.

Podstatu ideologie jako strategie politických režimů rozebírá lotyšská filozofka Māra Kiope, zdůrazňující Havlovu myšlenku o ideologii jako formě, jež upevňuje umělý vztah ke světu a vytváří iluzi harmonie, čímž oslabuje sebekritický pohled individua na svůj vlastní život. Ideologie umožňuje cítit se důstojným a přitom ve skutečnosti takovým nebýt, skrývá před člověkem jeho podřízené postavení, dovoluje mu smířit se s rolemi oběti a zároveň opory systému.

Recepci Havlovy literárního a publicistického díla v Lotyšsku jsou věnovány dvě stati. Český baltista Pavel Štoll rozebírá Havlovo literární dědictví, překlady jeho děl do lotyštiny a jejich recepci v Lotyšsku. Charakterizuje základní principy tvorby tohoto politika a spisovatele, přináší životopisné informace o hlavním lotyšském překladateli Havlových textů a o jejich osudech. Lotyšský historik Mārtiņš Mintauris analyzuje recepci Havlovy publicistiky na přelomu osmdesátých a devadesátých let 20. století a zasazuje ji do kontextu procesů obnovy státu. Je příznačné, že lotyšské překlady Havlových děl dosud nebyly vydány souborně a lze je nalézt jedině v periodikách. V Lotyšsku zatím nedošlo k analyticky kritickému rozboru Havlových textů: lze jen doufat, že naše monografie přispěje k odstranění tohoto nedostatku.

Havlova hra *Vyrozumění* (1965), přeložená také do lotyštiny, inspirovala českého lingvistu Michala Škrabala k příspěvku o problematickém vlivu newspeaku v dnešním politickém a mediálním diskurzu. Autor charakterizuje mechanismy lingvistické apropriace politickými režimy, analyzuje ideologickou sémantizaci, pod jejímž vlivem vzniká „nový jazyk“. Stať je zaměřena na syntetický jazyk „ptydepe“ ze zmíněné Havlovy hry – tento neologismus v češtině dodnes označuje absurdní byrokratický jazyk, který zdaleka nezmizel ani po pádu komunistického režimu.

Přeložil **Pavel Štoll**

Contents

<i>Vaira Vīķe-Freiberga.</i> Opening words. “Power of the Powerless: Masaryk, Patočka, Havel”	7
<i>Nadežda Pazuhina.</i> Introduction	11

I. MASARYK AND THE PRESENT

<i>Petr Bednařík</i> Masaryk and Jews	19
<i>Kristīne Ante</i> Professor Masaryk against the Manifestations of Anti-Semitism in the Czech Society: the Hilsner Affair (1899–1900)	27
<i>Zdenko Maršálek</i> Masaryk as a Symbol of the Army and Resistance	43
<i>Helena Nosková</i> Russian Emigration in the Czech Lands in the 20th and 21st Century	57
<i>Nadežda Pazuhina</i> Experience of the Archiving Cultural Memory: Reflections on the „Russian Action” in Latvia	67
<i>David Kovařík</i> German Minority in the Czech Lands from 1945 until the Present Day	81

II. HAVEL’S LEGACY

<i>Ivan M. Havel</i> Conversations across the Prison Wall	95
<i>Maija Kūle</i> Václav Havel – a Peculiar Philosopher	101
<i>Ivars Ījabs</i> The Phenomenology of Conformism: Recalling Havel’s Greengrocer	119

<i>Václav Bělohradský</i>	
Post-democracy: The Political Legacy of Václav Havel	131
<i>Andris Šuvajevs</i>	
The Economy of the Powerless	141
<i>Anne Sauka</i>	
The Political Practices of the Powerless	153
<i>Igors Šuvajevs</i>	
The Powerless and Bio-politics	163
<i>Māra Kiopē</i>	
Kneading the form of non-Being: Václav Havel on the Power of the Powerless	173
<i>Pavel Štoll</i>	
The Reception of Václav Havel's Literary Works in Latvia	189
<i>Mārtiņš Mintauris</i>	
The Reception of Havel's Political Journalism in Latvia between 1988 and 1991. The Context and Opportunities of the Transition Period	205
<i>Michal Škrabal</i>	
„ <i>Ra ko hutu d dekotu ely trebomu emusobe</i> ”: Reflections of a Linguist on the Power of Language and the Language of Power	217

III. MASARYK. PATOČKA, HAVEL

<i>Masaryk Tomáš Garrigue</i>	
World revolution. Democracy	225
<i>Patočka Jan</i>	
Europe and Post-Europe	229
<i>Havel Václav</i>	
Power of the Powerless	293
Summary	365
Résumé	371

Obsah

<i>Vaina Viķe-Freiberga.</i> Úvodní slovo. „Moc bezmocných: Masaryk, Patočka, Havel”	7
<i>Nadežda Pazuhina.</i> Úvod	11

I. T. G. MASARYK A DNEŠEK

<i>Petr Bednařík</i> Masaryk a Židé	19
<i>Kristíne Ante</i> Profesor Masaryk proti projevům antisemitismu v české společnosti: hilsneriáda (1899–1900)	27
<i>Zdenko Maršálek</i> Masaryk jako armádní a odbojový symbol	43
<i>Helena Nosková</i> Ruská emigrace v českých zemích ve 20. a 21. století	57
<i>Nadežda Pazuhina</i> Zkušenost s archivací kulturní paměti: ohlasy „ruské akce” v Lotyšsku	67
<i>David Kovařík</i> Německá menšina v českých zemích od roku 1945 po současnost	81

II. DĚDICTVÍ VÁCLAVA HAVLA

<i>Ivan Miloš Havel</i> Hovory přes vězeňskou zeď	95
<i>Maija Kūle</i> Václav Havel – neobyčejný filosof	101
<i>Ivars Ījabs</i> Fenomenologie konformismu: případ Havlova zelináře	119
<i>Václav Bělohradský</i> Postdemokracie: politický odkaz Václava Havla	131

<i>Andris Šuvajevs</i>	
Ekonomika bezmocných	141
<i>Anne Sauka</i>	
Různé praxe moci bezmocných	153
<i>Igors Šuvajevs</i>	
Bezmocní a biopolitika	163
<i>Māra Kiope</i>	
Hnětení formy nebytí: Václav Havel o moci bezmocných	173
<i>Pavel Štoll</i>	
Recepte literárních děl Václava Havla v Lotyšsku	189
<i>Mārtiņš Mintauris</i>	
Recepte politické publicistiky Václava Havla v Lotyšsku v letech 1988–1991. Kontext a možnosti přechodného období	205
<i>Michal Škrabal</i>	
„ <i>Ra ko butu d dekotu ely trebomu emusohē</i> ”: úvahy lingvisty o moci jazyka a jazyku moci	217

III. MASARYK, PATOČKA, HAVEL

<i>Masaryk Tomáš Garrigue</i>	
Světová revoluce. Demokracie	225
<i>Patočka Jan</i>	
Evropa a doba poevropská	229
<i>Havel Václav</i>	
Moc bezmocných	293
Summary	365
Résumé	371